

תמורות בתנועה החלוצית בגולה

רשמים מביקור בברזיל של דב צמיר (קנ' ברוד חיל

תנועות הנוער החלוציות בגולה עוברות בשנים האחרונות סדרת משברים, והדבר מורגש היטב בתנועה הקבוצית. השינויים שחלו בתנועות הנוער באחרונה מקורם במצבן של הגלויות, ובשנויים המתחוללים הן בחברה הישראלית והן בקבוץ וביחסי הגומלין בין השניים. דוגמא לדבר היא תנועת "אחוד הבונים" בברזיל, שבמשך שנים רבות ליוותי אותה מקרוב ובשבועות האחרונים נפגשתי אהה שוב.

התהליכים שהתחוללו בתנועה זו זהים לאלה שהיו מנת חלקן של רוב התנועות בעולם היהודי בימינו. זאת בשל הדמיון של התהליכים המתחוללים בגלויות בעולם המערבי, בגלל זהותם של התהליכים הכלכליים-חברתיים והשפעתם הגדולה והולכת של כלי התקשורת ההמוניים.

ספק אם מותר לערוך אנאלוגיה חרבותית וסוציולוגית בין ארצות שונות כמו ברזיל ואנגליה, וכל אנאלוגיה ספק אם היא מדעית, בכ"ז ישנם גורמים זהים במספר לא מבוטל: היהודים, המתגוררים כיום בגלויות שונות, מוצאם מיהדות אירופה שלפני השואה; הם משתייכים לאותה שכבה חברתית של בורגנות בינונית וגבוהה, המתרכזת בערים הגדולות של חברות השפע. השפעתה של מדינת ישראל עליהם באותם האמצעים המופעלים על ידי המדינה ובאמצעות אותם השליחים והארגונים הלאומיים הגדולים.

התהליך, כמובן, אינו מתחולל בעת ובעונה אחת בכל הארצות, אלא שניתן לראותו בשלבי התפתחות שונים. בגלויות מסוימות התהליך הוא בשלב מתקדם יותר, בעוד גלויות אחרות עדיין לא הגיעו לדרגת התפתחות זו. תהליך זה, של התבוללות המונים ושל נשואי תערובת נובע משני גורמים ביסוד:

- העדר תרבות יהודית מושרשת ומותאמת לגולה החדשה; היותה של הגולה החדשה נזונה מהמסען התרבותי בק אלף השנים של יהדות אירופה, ואילו הדת היהודית בלבושה החדש קיבלה דמות של חקוי פולקלוריסטי.
- לא נדייק אם נאמר, שהנוער היהודי בברזיל דומה דמיון רב לעמיתו באמריקה, אולם הוא מושפע מאותם הזרמים הסטוריים היהודיים והלא-יהודיים.

בעית היהדות

נוער שהתחנך בבית, ברחוב, בבית הספר באוניברסיטה, במועדון החברתי, על ברכי חרבו

לא אכנס לפרטים ספציפיים של השוני במב- התנועה היום. לא תמיד יודעת התנועה להשתמש בצעדים חנוכיים חדישים, ובסך הכל אפשר לומר שהנימה הוותיקה בין אז לבין היום היא בתפיסה של הבה הבוגרת לגבי העלייה ולגבי הקבוץ.

כפי שנאמר, רוב הבוגרים שהו בארץ במשך כלשהי: מכוון למדריכי חו"ל, שנת הכשרה, מחנות יץ וכו'. ראייתם את עתידם בארץ ובקבוץ מודרכת עיקר על פי האפשרות להגשים את שאיפותיהם האישיות ואת מימושם העצמי.

שכבת הבוגרים לפי מוצאה היא שכבה של סטודנטים, הלומדים או ילמדו באוניברסיטאות. אולם שתייכים לשכבת הבורגנות הבינונית שבעיניה תואר. א. הוא חלק אינטגרלי של החינוך.

מוחר לומר שבשכבה הבוגרת, מקובלים כמו- נים מאליהם שלושה עקרונות בסיסיים, ביחס להגשמת עיונות התנועה:

- תודעה יהודית.
- נכונות לעלות.
- נכונות לנסות להשלב במסגרת הקבוץ.

חלקם לומדים בברזיל, וחלק מסיימים חוק מודיעה בארץ. בשנות המשבר עלו לארץ בודדים. מעולם פנו ישראל לאוניברסיטאות וחלק קטן בא לקבוץ. יום מתארגנת בתנועה קבוצת סטודנטים העולה לקבוץ, ממסגרת מנהל-הסטודנטים. כלומר, הולכים ישר לאוניברסיטה, קשורים לקבוץ כמועמדים-סטודנטים. סוף זקופת הלמודים תוכיח את הצלחת הנסיון.

השוני בין המצב הזה לבין המצב בעבר הוא בכך, שלראשונה אחרי שנים רבות "קבוצת בוגרים סטודנטים מאורגנת מגדירה את עצמה כקבוצה", תוך כדי הלמודים באוניברסיטה הם מתארגנים כמועמדים לקבוץ.

אין להקל ראש בסכנות הנסיון. הוא יקבע את גורל הקבוצה הזאת - יקבע את גורל השכבה הבוגרת כולה. זהו מבחן קשה לקבוצה עצמה, לקבוץ המוכן לקבל על עצמו את הנסיון ולתנועה העולמית.

סוף דבר

רגשות מעורבים היו מנת חלקי בימים אלה בחו"ל. שמחה גדולה שמחתי בראותי רנסנס של תנועה שהייתי ממיסדיה לפני שנים רבות מאד, ויותר משמץ של דאגה הרגשתי בראותי תנועה שכוחה הוא ביהדותה מותאמת לצרכי התקופה והגולה. אך זהו גם הגורם לחולשתה.

שמחתי לראותה כגורם חשוב וחינוכי בעיני מנהיגות הישוב, אך הייתי חדור דאגה בראותי תנועה שאופייה שונה מהתנועה שבה התחנכתי.

במאמץ רב להמנע מהשפעות רגשניות של נוסטלגיה סמכתי לעצמי, שיש ללוות את הנסיון הזה

בבתי הספר היהודיים האינטגרליים הרבים בברזיל, לומדים בין 12% - 14% של הנוער היהודי. יש להניח - איפא - שהרוב המכריע אינו בא כלל בגע, גם לא שטחי, עם התרבות היהודית. רק חלק קטן מהם גדל בבתי דתיים ומסורתיים, ואילו רובם נולדו להורים ילידי המקום, שבבתיהם הפולחן היהודי הוא וולקלוריסטי ולא דתי. הנוער ברובו מחלבט על עצם הדתו, או שאינו מחלבט כלל ומגיע אל האוניברסיטה שהוא מוכן ומזומן לחוויה ולהוויה הסטודנטאליית-לית.

הנוער היהודי רואה עצמו כאמריקאי, ברזילאי וצרפתי ממוצא יהודי. בשעה שברזילאיותו מובנת לו (היא פרי חנוכו), יהדותו אינה אלא פרי של הש-עה שטחית. כמובן, זהו תאור כוללני מאד. מצויים מנם נערים דתיים ושומרי מסורת אך אלה אינם משנים ת התמונה העצובה בכללה.

שראל של האגדה וישראל של יום יום :

ישראל של היום קרובה מאד. היא מגיעה אל בית היהודי בגולה באמצעות כלי התקשורת היהודיים הכלליים גם יחד. כל מה שרואה אור בעתונות הישר-לית היום, מודפס למחרת בעתונות היהודית והכללית בת התפוצה.

ישראל קרובה גם מבחינה אחרת. בעקבות ביריהם של רבבות יהודים, מבוגרים ונערים, במסגרות ונות, מצטיירת ארץ-ישראל הארצית. לא תמיד מצויים נערים אלה בידע, ואמצעי אבחנה כדי להבחין ו-גלות בתוך הסממנים של חברת רזוחה רגילה את המ-וחד של החברה הישראלית. ישראל קרובה אליהם פיזית גם בוחנים אותה לפי ראייתם הסובייקטיבית וצרכיהם אישיים.

הדור שלנו, דור המייסדים של התנועות ולוציות שלאחרי מלחמת העולם השניה, היה חדור רגשה של כח בראשית; היתה בנו התחושה ששר-סטוריה זימן לנו את הזכות החד-פעמית לי-ר חברה חדשה. היינו חדורים תחושה יצירה ראשו-ת, ולמרות שמצאנו ארץ שנבנתה לפנינו בואנו צ-ינו למעשה בעקבות ראשונים. תחושת הראשונות וייסודיות קיבוצים חדשים חיזקה בנו את הכוח להשלים דברים אחרים מכפי שחלמנו עליהם לפני עלייתנו.

הנער המשחף כיום בתנועה חלוצית ומתכוון לות, איננו חדור תחושה זו בראותו שהדרך נסללה ניו ואין לו תחושה של יחודיות גורלית, רואה את רץ במציאותה ואולי אין לו ההזדמנות לדמיין איך א היה רוצה שהיא תהיה.

בוץ בעיני הנער

בקור ממושך בארץ הוא היום כמעט חלק אינ-ראלי של מסלול החינוך התנועתי. הנער בא במגע עם בוץ, רואה אותו בעיניו בלתי בשלות מבחינת ה-גלה

לתנועה העולמית ולא יחוד הקבוצות והקבוצ אין מוסדות חינוך ברמות שונות המסוגלות לאזן את התמונה של חיי יומיום אפורים על ידי חינוך רעיונ מתודי. התנועה מבורכת בחברים בעלי שאר רוח, אבל נעדרת אמצעים חנוכיים המסוגלים ליצור מגע חינוכי עם רעיון ועם אישים המקרינים על סביבתם.

הפאראדוקס הוא מזעזע. אני מסוגל לקרוא בשמוחיהם של גלריה ארוכה של אישים מחנכים בכל שכ בות הגיל בתנועה. אולם אין התנועה מגלה יכולת ל-הקים בית מדרש לחינוך תנועות הנוער שלה בארץ וב-גולה. החניך חוזר לארצו עשיר בהתרשמויות אקזיסטא נציאליות, אבל בלתי מצוייד בכלים אינטלקטואליים ורעיוניים, שיעזרו לו לנתח את הקבוץ בחברה הישרא לית על מנת שיוכל להבחין ביסודות המיוחדים של חב רה אחרת בתוך ההמולה היומיומית של חברה מודרנית.

התנועה בגולה

לאחר היעדרות של 5 שנים מצאתי בברזיל תנועה גדולה בשלב התחדשות מורכבת מכל שכבות הגיל, הקיימת בכל הקהילות והמעורה בתוכן ומש-תתפת במאבקן. התנועה חופסת מקום בתודעתם של מנהיגי הקהילה כגורם חיוני שיש לטפחו. מצאתי בו שכבה בוגרת, הנהגה עצמית, ושליחים טובים וכשרוניים. ישבתי רבות עם בוגריה. הבוגרים ברובם שהו בארץ, וללא מאמץ מיוחד אפשר היה לנהל את שיחתנו בעברית.

תמהתי מהו סוד הרנסנס הזה. אחרי מלחמת ששת הימים מצאתי שם תנועה קטנה, מדולדלת ונוטה להתפרק, ועתה חל מפנה שלא יאומן. שאלתי את עצמי: מהם הכוחות שנעלמו מעיני בבקורי אז, ושנתגלו עתה? אציין אותם לפי סדר שרירותי מבלי להתייחס לגורמים הסטוריים כלליים, יהודיים וישראליים, המהווים היום חלק מתפיסת עולמו של חניך התנועה.

הגורמים הם :

- קיום תנועה עולמית מאורגנת, המסמלת את המשכיות הרעיון התנועתי והאחראית ל-גורל התנועות הארציות.

- שליחות רצופה וטובה, שנהנתה ממנה הת-נועה במשך כל שנות המשבר. השליחים היו ברובם בוגרי התנועה, שהכירו את המנטא-ליות, את השפה, את התרבות ואשר היו חדורי הכרה של חשיבותה ההיסטורית של התנועה.

- קיום משקי תנועה, שבהם מצאו החניכים את מחנכיהם בהגשמה. מהם שמעו לא רק "אני חי בקבוץ משום שטוב לי" אלא שמ-עו את השקפתם על הקבוץ כאמצעי להגשמת הציונות, קבוץ גלויות, כדרך ליצירת חברה טובה יותר, עשירה יותר מבחינה אנושית ורעיונית.